

Česká republika a stření a východní Evropa – 5 let v Evropské unii

Petr Zahradník

EU Office České spořitelny

EU OFFICE

Česká spořitelna, a.s.

Poláčkova 1976/2

140 00 Praha 4

tel.: +420 261 073 308

fax: +420 261 073 004

EU_office@csas.cz

<http://www.csas.cz/eu>

Petr Zahradník

+420 261 073 019

pzahradnik@csas.cz

Jan Jedlička

+420 261 073 484

jjedlicka@csas.cz

Alena Smolíková

+420 261 073 308

asmolikova@csas.cz

Úvod

Přestože prvních pět let v EU z nás ještě zdaleka nesmazává nálepku unijního nováčka, řada efektů a přínosů našeho členství již začíná být vnímána jako naprostá samozřejmost. To je na jedné straně zřejmým důkazem toho, že se stáváme stále „normálnější“ společností, na druhé straně to může svádět k jistému podcenění až lehkovážnosti enormního progresu, kterým naše země v uplynulém dvacetiletí prošla a přispívá ke „ztrátě paměti“ o tom, z jakého marasmu a nenormálna jsme se na tuto cestu vydali.

„Naše“ rozšíření, jež se dotýkalo devíti dalších nováčků a bylo celkově pátým v historii evropské integrace (nepočítáme-li proces německého znovusjednocení, jež představuje rozšíření svého druhu) bylo rozšířením do jisté míry průlomovým z pohledu znovusjednocování celé Evropy. Pokud k němu navíc logicky připojíme i ono doposud poslední z roku 2007 (byť ono „naše“ samotné by bohatě postačovalo), hovoříme o nejrozsáhlejších rozšiřovacím kole pokud máme na mysli počet nově přistoupivších zemí i jejich obyvatel. Lze se domnívat, že jeho rekordnost již takto zůstane navždy, neboť si lze jen těžko představit dalších 10 zemí, které by se v „jednom vrhu“ staly součástí EU.

Jeho nejpodstatnějším systémovým rysem je fakt, že toto rozšíření přivedlo mezi sebe země, jež v předchozích dekádách prošly zcela rozdílným ekonomickým, sociálním i politickým vývojem. Představuje tak milník v procesu znovusjednocování Evropy (jež může být vnímán i jako moment završení transformačního procesu v podstatné části středního a východního teritoria kontinentu) po řadě dekád jejího umělého rozdělení, jež rezultovalo z okolností tvořících proces studené války.

Nové členské státy, díky své dynamice i reprezentativnímu početnímu obsazení učinily bezesporu EU silnější a kulturně bohatší. Proces rozšíření napomohl uspořádat a přizpůsobit demokratická pravidla v těchto zemích po likvidaci jejich bývalých komunistických a socialistických režimů. Posílil evropskou bezpečnost v podobě zajištění klíčové kotvy stability v období konfliktů a projevů otřesů v periferních partiích evropského kontinentu (především vně EU) a zejména mimo Evropu. Rozšíření významně posílilo hospodářství a zlepšilo životní standardy v nových členských státech, čímž získaly významný přínos i staré členské státy především skrze nové exportní a investiční příležitosti. Rozšíření posílilo hospodářství Unie jako celku prostřednictvím výhod a přínosů integrace v rámci rozsáhlejšího vnitřního trhu. Rozšíření rovněž umožnilo EU využívat plněji přínosy globalizace. Rozšířená EU získává na váze a autoritě, pokud představuje vůdčí subjekt v záležitostech jako změna světového klimatu nebo mezinárodní finanční a ekonomická krize.

Integrační proces přinesl mnoho otázek, včetně obav ohledně kapacity institucí EU absorbovat širší rozmanitost názorů, jež by měly být vzaty v úvahu v rozhodovacím procesu. Otázky byly položeny ohledně nákladů rozšíření, když všichni z nováčků mají nižší (někteří významně) úroveň ekonomické vyspělosti (měřené ukazatelem HDP či příjmu na obyvatele) než průměr dosavadních členských států i celé rozšířené Unie. Není rovněž překvapením, že občané měli ohledně rozšíření smíšené pocity a spatřovali rizika týkající se jejich pracovních míst, mezd, bezpečnosti i identity. Globální finanční a ekonomická krize přidává další dimenzi, která vytváří napětí ohledně integrace a již dosaženého stupně konvergence.

Souhrn efektů rozšíření

Rozšíření z roku 2004 (a pokračující trend v roce 2007 zmiňované charakteristiky dále zesílil) bylo odlišné od všech předchozích nejen tím, že bylo měřeno počtem států a obyvatel, jichž se týkalo, největším, ale zejména tím, že v průměru státy, jichž se rozšíření týkalo, měly významně nižší úroveň ekonomické výkonnosti i příjmu než průměr států do té doby tvořících EU, v porovnání se zeměmi, které se k EU připojovaly v předcházejících obdobích. To učinilo z integračního procesu ohromnou výzvu pro nové i staré členské státy, ale současně vytvořilo významné příležitosti pro jednotlivé země i EU jako celek.

Aby příprava na takovéto masivní rozšíření byla odpovídající, celý proces byl oficiálně započat již v roce 1993, když pozvání k podání přihlášky o členství bylo součástí Kodaňského summitu Evropské rady, jež formuloval i tzv. Kodaňská kritéria.

Tato zahrnovala podmínky ekonomické, politické i legislativní povahy, které musely být naplněny před tím, než mohlo být zvažováno vlastní členství. I kvůli těmto výzvám byla podpora občanů spojená s rozšířením v zemích EU-15 spíše smíšená a proměnlivá jak před, tak i po vlastním aktu rozšíření, na rozdíl od závěrů ekonomických studií, které všeobecně přinášely vyhlídky pozitivních výsledků tohoto procesu.

Zatímco nově přistoupivší členské státy představují přibližně 21 % populace EU, jejich celkový příspěvek k unijnímu HDP byl v té době pouze 7 %. Jak byl hospodářský růst v nových členských státech významně silnější v porovnání s průměrem EU, původní značná příjmová a výkonnostní mezera vůči průměru EU se začíná významně zužovat.

Nicméně přínosy rozšíření nespočívají primárně v momentálně mírně vyšší celkové váze EU-27 v rámci světového HDP (o asi 2,5 procentního bodu podle standardů kupní síly), ale především v dlouhodobě sledovaných synergiích a potenciálu ekonomické dynamiky, které toto uspořádání členských států činí možným a proveditelným, umožňující nabízet lépe formulované odpovědi na adresu výzev kladených globalizací.

Reálná konvergence

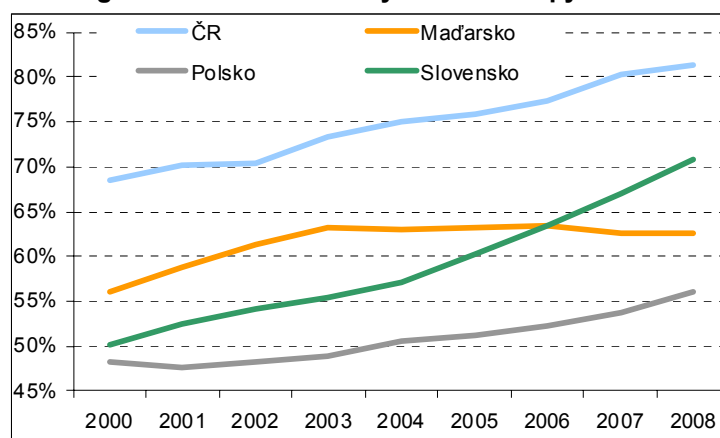
Po úvodní recesi, jež se vztahovala k počátečním transformačním krokům odstraňování nejkřiklavějších průvodních jevů pozůstatků centrálně plánované ekonomiky na počátku 90. let, se hospodářství nových členských států následně stabilizovala a získala razanci pro svůj hospodářský růst ve druhé polovině 90. let (bohužel, kromě České republiky) a pak především po většinu stávajícího období této dekády. Jedním z klíčových motivů i důvodů tohoto razantního ekonomického oživení byla právě „reálná konvergenční hra“ v podobě signálu o přistoupení do EU, jež se ve druhé polovině 90. let pozvolna konečně stávala zřetelnou možností; po rozšíření v roce 2004 bylo toto razantní ekonomické přibližování výsledkem mobilizace ekonomických aktivit a podnětů, které v nových členských zemích iniciovalo prostředí jednotného vnitřního trhu EU, společných a koordinovaných politik, a odstranění dalších zbytných překážek pro rozvoj obchodních a podnikatelských transakcí a projektů napříč hranicemi jednotlivých států rozšiřující se EU.

Růst HDP tak dále akceleroval v období okolo a po vstupu těchto zemí do EU a byl doprovázen silnou tvorbou nových pracovních míst ve většině zemí po několika letech nevalného vývoje na trhu práce, který provázel období ekonomické restrukturalizace. V pěti letech po přistoupení činil průměrný reálný meziroční růst HDP v nových členských zemích více než 5,5 %, v porovnání s 3,5 % v předcházejících sledovaných pěti letech (1999 – 2003), zatímco růst ve starých členských státech zůstal na přibližně 2,2 % v průměru (což bylo shodou okolností v období relativně silného růstu v těchto zemích, zajisté rovněž ovlivněném samotným rozšířením EU). V souladu s pozvolným šířením zprvu finanční krize, následně pak hospodářské recese, se již v roce 2008 začínají objevovat viditelné rysy zpomalení až poklesu, jež budou v následujícím období pokračovat; mezi novými členskými státy jsou tyto především viditelné v baltských zemích.

Klíčovými stimulatory akceleratorů procesu růstu v nových členských zemích byly otevřenost jejich ekonomik především v oblasti obchodu a přímých zahraničních investic, a celkové zlepšení institucionálního rámce, jemuž přistoupení k EU rozhodně přispělo. Tyto faktory vedly ke zrychlení růstu produktivity, jež je základem pro trvalý nárůst úrovně životního standardu. Na základě růstové regresní analýzy lze odhadovat, že každý rok v období 2000 – 2008 dodal novým členským státům v průměru dodatečný růstový impuls ve výši až 1,8 %. Klíčové faktory, které tomuto vývoji dominantně prospěly, byly pravděpodobně okolnosti zlepšení produktivity kvůli přímým zahraničním investicím a s nimi spojeným transferem technologií. Rovněž zúžení úrokového rozpětí představovalo faktor značného významu, který podstatně usnadnil přístup reálného ekonomického sektoru k finančním zdrojům. Nové členské země v porovnání s jinými rozvíjejícími se ekonomikami se srovnatelnými fundamenty mohly využívat výhodu v řádu 50 – 100 základních bodů, což přispělo přibližně dalšími 0,3% dodatečného růstu. Je nicméně korektní dodat, že tato výhoda v nejbližší budoucnosti zřejmě pozbude platnosti v důsledku zvýšení rizikové prémie jako reakce na okolnosti finanční krize a hospodářské recese především v zemích s hlubokými strukturálními problémy.

Silný hospodářský růst umožnil novým členským státům přiblížit se výrazně průměru EU-15 ve vývoji ukazatele HDP na obyvatele; jestliže pět let před rozšířením činila tato hodnota 40 %, za rok 2008 můžeme hovořit v průměru o čísle nad 52 % HDP na obyvatele v EU-15. Reálný konvergenční proces v některých zemích byl rychlejší než v jiných a odrážel význam schopnosti prosadit vhodné hospodářské politiky do praxe a tam je zdařile implementovat. Proces přibližování

Konvergence zemí střední a východní Evropy

Zdroj: Eurostat

průměru EU, podpořený především zvýšením poptávky, se zdál být zejména impozantní v případě baltských zemí, avšak přehřátí doprovázené zjevnými strukturálními poruchami (nadměrné obchodní deficity, vysoká míra inflace) si začalo počínaje rokem 2007 pozvolna vybírat svoji daň. Na druhé straně Malta a její růst nebyly dostatečně silné.

Růst ve starých členských státech ve stejném období byl přibližně méně než poloviční v porovnání s hodnotami pozorovanými ve státech nových, což bylo především způsobeno slabou růstovou výkonností v některých větších a velkých zemích, která však nemůže být jakkoliv přímo vztahována k procesu rozšíření. Na druhé straně však získaly staré členské země prospěch z růstových pólů, formovaných v zemích jejich „nových sousedů“. Předběžné odhady zpracované Evropskou komisí v roce 2001 uváděly dodatečný růstový stimul 0,5% - 0,7% pro staré členské státy pro období završení procesu rozšiřování (2007 – 2008). Tato čísla zatím není zřejmě možné seriózně potvrdit, nicméně je jasné, že ty země EU-15, které vykazují vyšší míry růstu v jejich investičních a obchodních aktivitách s novými členskými státy se rovněž těší větším nárůstům jejich reálných měr růstu v případě ukazatele HDP na obyvatele.

Růst ukazatele HDP na obyvatele v nových členských zemích EU byl již od roku 2000 silnější než v některých rozvíjejících se tržních ekonomikách v jihovýchodní Asii, které prošly skrze podobný proces dohánění a přibližování se úrovni vyspělých ekonomik a jsou předmětem stejných či porovnatelných globálních trendů.

Ostatní pozitivní efekty

Zejména je z úhlu pohledu EU podstatné, že EU má příznivý vliv na kvalitu institucí. Navíc, členství v EU pomohlo překonat nedostatečnou výši úspor v nových členských státech pro realizaci jejich rozvojových projektů. To vedlo k vytvoření „modelu dohánění a přibližování“, založeného na masivních dovozech (přílivech) kapitálu, které v některých zemích přispěly k nárůstu deficitů běžného účtu platební bilance (což se v případě bilance výkonů týkalo i ČR), ve všech pak ke zhodnocení reálných devizových kursů jejich měn. Nicméně posílení měn nestlačilo výkonnost vývozu z nových členských zemí, neboť příliv přímých zahraničních investic umožnil kvalitativní posun a proměnu v podobě výstupu tvořícího exportní koše a struktury v nových členských zemích.

Celkově se relativní mezera v příjmech a ekonomické výkonnosti mezi zeměmi EU přivírá, nicméně distribuce oné „dividendy z rozšíření“ mezi zeměmi a jejich regiony není zcela proporcionální; některé regiony profitují z tohoto procesu výrazně více než jiné. To je i díky faktu, že kapitál a kvalifikovaná pracovní síla vykazují tendenci koncentrovat se v omezeném počtu regionů v průběhu úvodní fáze procesu dohánění. Když je následně dosaženo určitého stupně rozvoje, znalosti se začínají spirálovitě šířit a nevýhody koncentrovaných aglomerací (například nedostatek pracovní sil) začínají být zjevné; pak je pravděpodobné dosažení vyváženější distribuce příjmu. Reálná konvergence šla ruku v ruce s procesem konvergence nominální, když míry inflace, úrokové sazby i vládní deficity se pozvolna přizpůsobovaly hladinám ve starých členských státech. Nicméně, od poloviny roku 2007, jako průvodní jev i následek finanční krize, se ocitla makro-finanční stabilita v několika nových členských státech pod značným tlakem a například Maďarsko či Lotyšsko zažádaly o podporu při zajištění své platební bilance a překonání problémů s likviditou.

Výsledné přehodnocení rizika směrem k méně příznivým hodnotám následně vede v rozvíjejících se ekonomikách k významnému smršťování hospodářské aktivity v mnoha nových členských zemích; je pravděpodobné, že v případě nových členských zemí, u nichž se projevy krize promítnou nejvážněji, je pravděpodobné, že i jejich reálná konvergenční hra bude přerušena a tyto ekonomiky budou po určitý čas vykazovat spíše divergentní trend. Naopak pro jiné nové členské země, kde útlum jejich ekonomických aktivit nebude tak silný jako v zemích starých, může tato krize v relativním vyjádření znamenat dokonce urychlení konvergenčního procesu a trvalé včlenění se mezi některé ze starých členských zemí, pokud si za kritérium zvolíme ukazatel dosažené hospodářské výkonnosti – tedy HDP na obyvatele.

Pátá vlna rozšíření EU v roce 2004 nebyla pouze historicky nejrozsáhlejší co se týče počtu zemí a populace, jež se stávají součástí EU, ale byla rovněž vlnou nekomplexnější, neboť EU se stala skutečností pro země, jejichž hospodářská, sociální a politická prostředí byla velmi odlišná. Tato vlna rozšíření má zásadní dopad na EU jako celek a na její místo v globální ekonomice; je přitom objektivní říci, že vyvolala smíšené reakce. Zatímco mnoho občanů přivítalo příchod nových členů jako příležitost pro Evropu stát se silnější, konkurenceschopnější a lépe schopnou bránit své zájmy na světové scéně v éře globalizace, ostatní v rozšíření spatřovali hrozbu jejich identitě, bezpečnosti či pracovním místům.

Milníky 5. rozšíření

Již v roce 1991 podepsala Evropská společenství své první Evropské dohody s Maďarskem a Polskem, aby brzy následovaly další středo- a východoevropské země, z nichž se pozvolna vytvořila množina kandidátských zemí pro

plnoprávné členství. Kypr a Malta již měly od počátku 70. let podepsány své Asociační dohody. Díky těmto dohodám se podmínky pro obchod pozvolna a postupně liberalizovaly a tím byly vyloučeny jakékoliv jednorázové obchodní šoky jak v květnu 2004, tak následně v lednu 2007. Celková hospodářská integrace kandidátských zemí se odehrávala v průběhu 90. let a na počátku této dekády a byla v zásadě završena k datu přistoupení.

Vyjednávání o přistoupení začala oficiálně v březnu 1998 (poté, co v předchozím období jednotlivé státy předkládaly své přihlášky o členství; Česká republika tak učinila v roce 1996) s šesti kandidátskými zeměmi (Českou republikou, Estonskem, Maďarskem, Polskem, Slovinskem a Kyprem) a v říjnu 1999 byla rozšířena o Bulharsko, Lotyšsko, Litvu, Maltu, Rumunsko a Slovensko. Prvních deset přistupujících států završilo svá vyjednávání do prosince 2002 (v Kodani) a 16 Smlouvy o přistoupení podepsaly v dubnu 2003 (v Aténách). Jednání s Bulharskem a Rumunskem pokračovala další dva roky a byla ukončena v prosinci 2004, s podepsáním dohod o přistoupení v dubnu 2005. Po schválení dohod o přistoupení každou z přistupujících zemí a ratifikaci v legislativních systémech členských států byla stanovena oficiální data rozšíření na 1. květen 2004 pro 10 nových členských států a na 1. leden 2007 pro Bulharsko a Rumunsko. Čtyři z těchto nových členských států se již v mezičase od vstupu do EU do současnosti staly součástí eurozóny: Slovinsko k 1. lednu 2007, Kypr a Malta o rok později a Slovensko k 1. lednu 2009.

Vyjednávání pokrývala 31 kapitol *acquis communautaire* a byla velmi složitá a komplexní. Klíčovým principem vyjednávání bylo, že žádná trvalá újma plynoucí z pravidel EU by neměla být přijata v přistupujících zemích. Kvůli technickým a praktickým obtížím při provádění všech nutných přizpůsobení a nezanedbatelným nákladům s tím spojených, se transformační období na tato přizpůsobení stanovila na dobu od 6 měsíců do 12 let pro úplné přijetí platnosti *acquis communautaire*. Oblastmi, kterých se to především týkalo a některých stále týká, jsou například životní prostředí, zemědělství, politiky sociální a zaměstnanosti, doprava, energetika a volný pohyb pracovníků, služeb a kapitálu. Tato přechodná období a zejména restrikce pro volný pohyb pracovníků zřetelně kolidují s hladkým fungováním Jednotného vnitřního trhu (nyní pouze Německo Rakousko tato přechodná opatření pro pracovníky vůči nováčkům z roku 2004 uplatňují).

V případě trhu práce bylo na počátku uplatněno pravidlo „2+3+2“, jež vyžadovalo, aby jednotlivé státy EU-15 v květnu 2006 a pak opět v květnu 2009 deklarovaly, zda si přejí otevřít svůj pracovní trh pracovníkům z nových členských států (jak již řečeno, s výjimkou Německa a Rakouska – a u těch bez zjevných racionálních důvodů – všechny ostatní již své trhy práce postupně pracovníkům z nových zemí bez dodatečných překážek zpřístupnily). Výjimky byly uplatněny pouze pro Kypr a Maltu, které nebyly součástí tohoto schématu a volný pohyb pro jejich pracovníky platil od počátku.

Významná oblast vyjednávání a procesu přistoupení se týkala finanční podpory rozšíření. Dostupnost fondů EU – jak jako nástroje hospodářské politiky, tak i projev vyjádření solidarity v rámci EU – zajistila dodatečnou příležitost pro nové členské země při napomáhání zlepšování jejich konkurenceschopnosti a zesilování procesu dohánění a přibližování.

Navíc, po přistoupení dostávají nové členské státy přínos v podobě významných transferů v oblasti zemědělství a kohezní politiky, stejně jako širokou nabídku programů v různých oblastech politik EU. Pro období 2004 – 2006 přijal Kodaňský summit Evropské rady v prosinci 2002 přidělení 40,9 mld. EUR pro deset tehdy přistupujících zemí (asi 2,3 % jejich ročního HDP). V aktuální Nové finanční perspektivě, pokrývající období 2007 – 2013 byly částky ve prospěch 12 nových členských států zvýšeny na přibližně 3% jejich ročních HDP. Zatímco tyto sumy mohou být považovány za přijatelné pro staré členské státy, z pohledu nedávno přistoupivších nováčků to představuje velmi významné sumy.

V samotném roce 2007 bylo ve prospěch nových členských států transferováno přibližně 17,8 mld. EUR, což představuje přesně 2,1% jejich HDP (EU-12) a pouze 0,2% HDP starých členských států EU-15. Je zřejmé, že rozsah, v němž i nadále budou nové členské státy schopny využívat synergický potenciál transferů v rámci EU ve prospěch posunutí se na cestu větší hospodářské vyspělosti v dlouhém časovém horizontu bude záviset na jejich absorpční kapacitě a především na kvalitě prostředí jejich domácích hospodářských politik.

Přistoupení nových členských států mělo na tyto zřetelný dopad jak před tím, tak i poté, co do EU vstoupily. Vyhledka členství podnítila úsilí k reformám a nastavila pevný ekonomický i politický směr zaměřený na fundamentální liberální, sociální a demokratické hodnoty, jež jsou v EU sdíleny. Tyto hodnoty byly vtěleny do Kodaňských přístupových kritérií, Po rozšíření pak jak nové, tak stávající členské státy prošly zkušeností dalšího přesměrování ekonomických aktivit, jež vedlo k významným přínosům plynoucím z lepší alokace zdrojů.

Nové členské státy získávají přínos a prospěch z principů solidarity, jež jsou v EU sdíleny, v podobě využívání významných transferů v podobě množiny fondů EU; stávajícím členským státům se rozšířily rozměry Jednotného vnitřního trhu a mohou rovněž těžit z rozšířeného potenciálu nabídky pracovní síly. Navíc, závazek přijmout společnou evropskou měnu vyžaduje cílené a systematické úsilí po dosažení nominální konvergence v nových členských státech; tento přístup dosud přispěl k pozitivním a stabilizovaným ekonomickým výsledkům, jak například potvrdily země, které již do euro-zóny vstoupily a vyhověly relevantním kritériím.

Očekávání

Výsledky řady průzkumných a empirických studií, které byly zpracovány zejména s ohledem na květnové rozšíření roku 2004, byly svými závěry konzistentní v tom, že poukazyvaly na významné přínosy plynoucí z rozšíření jak pro nové i staré členské státy. Na rozdíl od pozitivních závěrů ekonomického výzkumu byla původní očekávání a vnímání veřejnosti ve vztahu k předpokládaným přínosům pátého rozšíření velmi smíšená až rozpačitá.

Podpora občanů v zemích EU-15 s ohledem na rozšíření byla proměnlivá jak před, tak po rozšíření. Bylo zjevné, že vnímání rozšíření je ovlivněno nejen smyslem pro sdílení společných záležitostí každého jednotlivého respondenta, jeho pocit ochoty sblížit své priority a preference s ostatními, ale rovněž dalšími méně altruistickými motivy, kde významnou roli sehrávají faktory vztahující se k osobnímu bohatství a spokojenosti života a blahobytu.

Pokud se podíváme na průzkum veřejného mínění Eurobarometer, pořízený v předvečer rozšíření mezi občany EU-15 ohledně jejich preferencí pro a proti přijetí jednotlivých kandidátů, vidíme, že tito dávali přednost relativně vyspělým státům (Kypru, Maltě a nejbohatším – dle jejich vnímání – ekonomikám mezi bývalými komunistickými a socialistickými státy). Navíc, geografická či kulturní blízkost či příbuznost se zdála hrát důležitou roli – to pro vzdálenější země – Bulharsko či Rumunsko – představovalo nevýhodu. Rovněž země bývalé Jugoslávie se zdály být relativně neznámé veřejnosti ve starých členských státech, což se potvrdilo například ve slabé podpoře Slovinska pro vstup do EU (ačkoliv se jednalo a jedná o nejbohatší a nejvyspělejší post-socialistickou zemi).

Podpora pro vstup nových států do EU v zemích EU-15 před rozšířením v květnu 2004

v %	pro	proti
Malta	52	28
Maďarsko	52	30
Polsko	48	34
Kypr	47	33
Česká republika	46	33
Estonsko	41	36
Slovensko	41	37
Lotyšsko	40	37
Bulharsko	39	40
Slovinsko	38	40
Rumunsko	35	45
Turecko	32	49

Zdroj: Eurobarometer 2004, % z celkového počtu respondentů, výrazně menšinové odpovědi "nevím" nejsou znázorněny

Sentiment ohledně rozšíření obecně významně fluktoval. Podpora pro rozšíření vrcholila hodnotami nad 50% v období mezi podzimem 2001 a podzimem 2003. Následně začala tato podpora klesat, v časové shodě s tím, jak hospodářství Evropské unie začalo vstupovat do etapy pomalého růstu a vlastní moment rozšíření se přibližoval. V době těsně okolo rozšíření dokonce počet odmítačů mezi občany starých členských zemí (EU-15) převýšil počet stoupenců. Pozitivní trend začal opět získávat ve zbytku roku 2004, kdy se veřejné mínění začalo chovat příznivě a v následujících týdnech se dále obracelo až na hodnoty nad 50 %. Na straně druhé, v delším období tento sentiment ustával a byl vykázan spíše mírně klesající trend v procentním zastoupení zastánců; nejnižší hodnota mezi stoupenci pak byla doposud zaznamenána na sklonku roku 2008.

Zastánci a odpůrci „východního“ rozšíření v květnu 2004 mezi občany EU-15 v jednotlivých letech po rozšíření

v %	zastánci	odpůrci
2004	52	36
2005	48	40
2006	45	40
2007	47	38
2008	44	43

Zdroj: Eurobarometer, % z celkového počtu respondentů

Celkově lze říci, že úvodní očekávání ohledně přínosů největšího rozšíření Evropské unie v historii, které se v letech 2004 a 2007 událo východním směrem, byla pozitivně přijímána jak mezi experty, tak mezi veřejností. Tento závěr platil zejména pro průzkumy pořizované v nových členských státech.

Podle průzkumů pořizovaných v roce 2008 přibližně polovina občanů (48 %) EU-27 považuje rozšíření Unie z 15 na 27 členů za projev jejího zesílení a posílení její pozice; něco málo před třetinu (36 %) se naopak domnívá, že rozšíření Unii oslabilo. Rozšíření je vnímáno velmi pozitivně v nových členských státech, zatímco ve starých jsou pohledy rozdělenější (44 % „posílila“; 40 % „oslabila“). Nicméně nejrůznější přínosy spojené s pátou vlnou rozšíření částečně narazily na náklady přizpůsobení, které se dále promítly do jevu označovaného jako „únava z rozšíření“. Nicméně i tak je však politika rozšíření nadále podporována relativně značným podílem populace EU, a to dokonce i v nynějším obtížném kontextu ekonomického poklesu a globálního finančního napětí a krize.

Proces rozšíření Evropské unie s sebou přinesl mnoho dalších závěrů a pozorování, jimž se budeme intenzivně věnovat i v dalších číslech Měsíčníku EU aktualit v rámci letošního roku i v příštích obdobích.